

ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΓΟΥΜΙΝΤΖΗΣ, ΒΙΟΧΗΜΙΚΟΣ, ΡΗΔ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

Τις επιστημονικές έρευνες μπορούμε να τις διακρίνουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τις ποσοτικές και τις ποιοτικές. Όπως καταλαβαίνει κανείς και από το όνομα, η μεν ποσοτική έρευνα αφορά τον ποσοτικό καθορισμό μεταβλητών που σχετίζονται, ε δε ποιοτική τον καθορισμό της ύπαρξης ή όχι σχέσεων μεταξύ ορισμένων μεταβλητών.

Υπάρχουν προβλήματα, καταστάσεις και φαινόμενα για τα οποία δεν ξέρουμε ποιοι παράγοντες παίζουν ή έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωσή τους. Για παράδειγμα τα νέα και σύνθετα προβλήματα που σχετίζονται με τη χρήση των συστημάτων κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. facebook) από τους νέους. Σε περιπτώσεις σαν κι αυτή, και ιδιαίτερα μάλιστα όταν το ζήτημα δεν έχει ερευνηθεί ποτέ στο παρελθόν (και άρα δεν υπάρχουν γι' αυτό απαντήσεις) είναι προτιμότερο να επιλέξει κανείς κάποιο είδος ποιοτικής έρευνας για να ανιχνεύσει και να μελετήσει τις πτυχές του φαινομένου ή της κατάστασης, προβαίνοντας σε υποθέσεις για την περιγραφή της. Με άλλα λόγια με την ποιοτική έρευνα ψάχνει να βρει κανείς σχέσεις.

Αντίθετα, όταν ένα φαινόμενο (ή μία κατάσταση) έχει ήδη ερευνηθεί στο παρελθόν και είναι γνωστές οι διάφορες πτυχές του, είναι προτιμότερο να πραγματοποιηθεί ένα είδος ποσοτικής έρευνας, αφού αυτό που ενδιαφέρει σ' αυτή την περίπτωση είναι να εξετάσει κανείς σε τι βαθμό εμφανίζονται αυτές (οι πτυχές), μελετώντας ένα δείγμα πληθυσμού.

- Συνήθως η μελέτη ενός φαινομένου ξεκινάει από ποιοτικές έρευνες που καθορίζουν ορισμένες πτυχές του, στη συνέχεια γίνονται ποσοτικές έρευνες και μετρήσεις με τις οποίες καθορίζεται το πόσο σημαντικό ρόλο παίζει κάθε παράγοντας (πτυχή) που έχει εντοπιστεί και συχνά η ανάλυση και επεξεργασία ορισμένων δεδομένων που συλλέγονται προκαλεί αναπάντεχες εκπλήξεις καθώς δεν μπορούν να εξηγηθούν με την περιγραφή του φαινομένου όπως διαμορφώθηκε από την αρχική ποιοτική έρευνα, και η ανάλυση και επεξεργασία τους προκαλεί εντύπωση. Έτσι απαιτείται στη συνέχεια, μετά την ποσοτική έρευνα, μια καινούργια ποιοτική για να δοθούν νέες απαντήσεις, να εντοπιστούν καινούργιες κρίσιμες σχέσεις και συσχετίσεις, οι οποίες, με τη σειρά τους, θα γίνουν, στη συνέχεια, αντικείμενο μέτρησης κ.ο.κ. ώσπου να υπάρξει μια ικανοποιητική και χωρίς εμφανείς αντιφάσεις εικόνα του φαινομένου.
- Οι **τεχνικές δειγματοληψίας** αποτελούν **μεθοδολογία**, η οποία επιτρέπει τη μείωση της ποσότητας των δεδομένων που χρειάζονται να συλλεχθούν θεωρώντας δεδομένα μόνο από ένα υποσύνολο των περιπτώσεων που εξετάζονται.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Περιορισμοί τίθενται στους πόρους (ανθρώπινους και οικονομικούς), στο διαθέσιμο χρόνο και στο μέγεθος του δείγματος.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

ΔΕΔΟΜΕΝΑ: Οι πληροφορίες που συλλέγει ο ερευνητής από τα στοιχεία (άτομα) του δείγματος.

ΟΡΓΑΝΟ: Το μέσο συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιεί ο ερευνητής (ερωτηματολόγιο,...)

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Δομή: Η συλλογή των ίδιων πληροφοριών πραγματοποιείται με προκαθορισμένο και συγκρίσιμο τρόπο.

Αντικειμενικότητα: Απαιτείται όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αντικειμενικότητα ενώ ο βαθμός της εξαρτάται από το είδος της μελέτης.

Ποσοτικοποίηση: Στη στατιστική ανάλυση τα δεδομένα συλλέγονται και ποσοτικοποιούνται με συγκεκριμένους τρόπους. Στην ποιοτική ανάλυση η συλλογή δεδομένων πραγματοποιείται σε μορφή διηγηματική.

Αντιδραστικότητα: Η ποιότητα των δεδομένων επηρεάζεται από το βαθμό επίγνωσης των ατόμων που χρησιμοποιούνται στην έρευνα ή μελέτη.

ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Οι απαντήσεις που δίνονται στα ερωτήματα των ερευνών δεν είναι πάντοτε ακριβείς. Τα σφάλματα που τις συνοδεύουν μπορεί να οφείλονται σε σκοπιμότητα.

Η ύπαρξη των σφαλμάτων ελέγχεται με ειδικές διαδικασίες έτσι ώστε πολλά από αυτά να επισημαίνονται και να εξαλείφονται ή να περιορίζονται.

Οι μέθοδοι συλλογής δεδομένων μπορούν να ταξινομηθούν κατά πολλούς τρόπους. Η συνηθέστερη κατηγοριοποίηση είναι η ακόλουθη:

- 1. Μέθοδος άμεσης παρατήρησης**
- 2. Μέθοδος προσωπικής συνέντευξης**
- 3. Μέθοδος τηλεφωνικής συνέντευξης**
- 4. Αποστολή ερωτηματολογίου ταχυδρομικά**
- 5. Χρήση δευτερογενών πηγών (αρχεία, δημοσιεύσεις κλπ)**

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται οι τέσσερις πιο γνωστές Μέθοδοι Συλλογής Επιστημονικών Δεδομένων στις κοινωνικές έρευνες (**Ερωτήσεις, Παρατηρήσεις, Δευτερεύουσες Πηγές, Πειράματα**), μαζί με τις αντίστοιχες τεχνικές που χρησιμοποιούνται για τις Ποσοτικές και Ποιοτικές έρευνες.

Περισσότερο ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ <i>Τεχνικές</i>	Μέθοδοι Συλλογής Δεδομένων	Περισσότερο ΠΟΙΟΤΙΚΕΣ <i>τεχνικές</i>
<p>Δομημένες ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ</p> <p>Συγκεκριμένα ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ</p>	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	<p>Μη δομημένες ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ</p> <p>Ανοιχτά ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ</p> <p>Ομάδες ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΝ</p>
<p>Μη συμμετοχική ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ</p> <p>(μπορεί να είναι ποσοτική ή ποιοτική)</p> <p>Ανάλυση ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ</p>	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	Συμμετοχική ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ
Επίσημες ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ	ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝΤΑ στοιχεία-πηγές	Ημερολόγιο, Γράμματα, Αυτοβιογραφίες
<p>Ελεγχόμενα ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ</p> <p>(στα εργαστήρια)</p>	ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ	<p>Μη ελεγχόμενα ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ</p> <p>(στον χώρο)</p>

1. ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΜΕΣΗΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ

Η άμεση παρατήρηση χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις όπου, οι σκοποί της έρευνας και οι ερωτήσεις ενδιαφέρονται με το τι κάνουν οι άνθρωποι. Με άλλα λόγια συμπεριλαμβάνει τη συστηματική παρατήρηση, καταγραφή, ανάλυση και ερμηνεία της συμπεριφοράς των ανθρώπων.

Δύο διαφορετικοί τύποι άμεσης παρατήρησης υπάρχουν. Η συμμετοχική παρατήρηση η οποία είναι ποιοτική μέθοδος και προέρχεται από τις εργασίες της κοινωνικής ανθρωπολογίας. Η έμφαση στη μέθοδο αποδίδεται στους λόγους με τους οποίους οι άνθρωποι συνδέουν τις πράξεις τους. Αντίθετα η δομημένη παρατήρηση είναι ποσοτική μέθοδος και αναφέρεται στη συχνότητα των λόγων. Η συμμετοχική παρατήρηση αναφέρεται στο ότι ο ερευνητής προσπαθεί να συμμετάσχει ολοκληρωτικά στη ζωή και τη δράση των ατόμων αποτελώντας έτσι μέλος της ομάδας τους. Αυτό επιτρέπει στον ερευνητή να μοιρασθεί την εμπειρία και την αίσθηση της ομάδας από το να απλά να παρατηρεί.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

1. Θεωρείται ικανοποιητική μέθοδος στην εξήγηση ειδικών κοινωνικών καταστάσεων.
2. Θεωρείται ιδιαίτερα χρήσιμη μέθοδος για ερευνητές που εργάζονται μέσα στον επαγγελματικό τους χώρο.
3. Όλα τα δεδομένα που συλλέγονται είναι ουσιαστικά χρήσιμα.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

1. Ενδέχεται να προκύψουν ηθικά διλήμματα για τον ερευνητή.
2. Ενδέχεται να απαιτηθεί αρκετός χρόνος.
3. Η πρόσβαση σε επαγγελματικούς χώρους μπορεί να είναι δύσκολη.

ΔΟΜΗΜΕΝΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Η δομημένη παρατήρηση είναι συστηματική και έχει υψηλό βαθμό προκαθορισμένης δόμησης. Η λειτουργία της εστιάζεται κυρίως στη συχνότητα που συμβαίνουν κάποια πράγματα παρά στους λόγους που συμβαίνουν. Υπό αυτήν τη λειτουργία η συμπλήρωση εντύπων, η κράτηση σημειώσεων κλπ δημιουργούν μία ισχυρή έννοια-κλειδί «του χρόνου και της κίνησης».

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

1. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον καθένα έπειτα από μικρή εκπαίδευση.
2. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ταυτόχρονα σε διαφορετικές θέσεις – τοποθεσίες.
3. Παράγει πολύ αξιόπιστα αποτελέσματα λόγω της απλής καταγραφής των πραγμάτων.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

1. Περιορισμός των ερευνητικών αποτελεσμάτων.

2. Η συλλογή των δεδομένων γίνεται με αργό ρυθμό και αρκετό κόστος..

Η άμεση παρατήρηση ενδείκνυται σε έρευνες που ασχολούνται με την συμπεριφορά των ανθρώπων (τρόπος ζωής, εργασίας κλπ) και ιδιαίτερα σε μικρά δείγματα. Η μέθοδος είναι προτιμότερη από άλλες διότι με την άμεση παρατήρηση καταχωρείται σαν πληροφορία ότι αντιλαμβάνεται ο προσεκτικός παρατηρητής και όχι ότι επιθυμεί να δηλώσει ή να θυμηθεί ο ερωτώμενος. Αξίζει να επισημανθεί ότι η άμεση παρατήρηση μπορεί να διευκολυνθεί από τη σύγχρονη τεχνολογία (εγγραφή σε βίντεο από κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης).

2. ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Η μέθοδος της προσωπικής συνέντευξης είναι μία από τις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες μεθόδους συλλογής πληροφοριών. Πρωταρχικό έργο του συνεντεύκτη είναι να επισημάνει τις μονάδες του δείγματος ή του πληθυσμού που πρέπει να συναντήσει. Μετά τον εντοπισμό κάθε μονάδας ο συνεντεύκτης πρέπει να εξασφαλίσει την επιθυμητή συνεργασία. Για το σκοπό αυτό πρέπει να δηλώσει ποιος είναι και ποιους εκπροσωπεί, να εξηγήσει σύντομα τους σκοπούς της έρευνας, να επιδείξει κατάλληλα έγγραφα αν χρειάζεται και να συνεργασθεί με το κατάλληλο προσωπικό. Έχει παρατηρηθεί ότι τα ερωτώμενα πρόσωπα δέχονται κατά κανόνα να συνεργασθούν πρόθυμα εάν ο συνεντεύκτης τους το ζητήσει με ευγένεια και ειλικρίνεια. Μία ενημερωτική επικοινωνία (επιστολή ή τηλέφωνο) πριν τη συνέντευξη διευκολύνει σημαντικά την όλη διαδικασία. Η υποβολή των ερωτήσεων θεωρείται τέχνη και πρέπει να γίνεται με τη φραστική διατύπωση και τη σειρά που έχουν καθορίσει οι σχεδιαστές της έρευνας. Ο τρόπος διατύπωσης και ο τονισμός των λέξεων μπορούν να επηρεάσουν σοβαρά τον ερωτώμενο.

Δομημένη προσωπική συνέντευξη (structured interview) είναι εκείνη που χρησιμοποιεί δομημένα ερωτηματολόγια δηλαδή ερωτηματολόγια που βασίζονται σε προκαθορισμένα και τυποποιημένα σύνολα ερωτήσεων. Ημιδομημένη συνέντευξη ονομάζεται εκείνη στην οποία ο ερευνητής έχει έναν κατάλογο θεμάτων και ερωτήσεων να καλύψει οι οποίες ενδέχεται να διαφέρουν από συνέντευξη σε συνέντευξη. Δομημένες συνεντεύξεις χρησιμοποιούνται σε περιγραφικές μελέτες σαν μέσα προσδιορισμού γενικών υποδειγμάτων ενώ ημιδομημένες συνεντεύξεις μπορεί να χρησιμοποιηθούν σε εξηγηματικές μελέτες δηλαδή σε εκείνες που επιδιώκουμε να κατανοήσουμε σχέσεις μεταξύ μεταβλητών.

Σημαντικό βήμα στην προσωπική συνέντευξη αποτελεί η επιλογή και η εκπαίδευση των συνεντευκτών. Οι ερευνητές πριν αναλάβουν το έργο διεξαγωγής των συνεντεύξεων υποβάλλονται σε εκπαίδευση από ειδικευμένους επιστήμονες. Επεξηγείται στους υποψηφίους ο σκοπός της έρευνας, δίδεται εγχειρίδιο με αναλυτικές εξηγήσεις και οδηγίες για το έργο του συνεντέυκτη, διεξάγονται εικονικές συνεντεύξεις και εάν είναι δυνατό λαμβάνουν μέρος σε πιλοτικές συνεντεύξεις. Γίνεται βέβαια σαφές ότι όλες οι παραπάνω διαδικασίες αυξάνουν σημαντικά το κόστος της μεθόδου.

3. ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Η τηλεφωνική συνέντευξη επιτρέπει την επικοινωνία με πολλούς συμμετέχοντες με τους οποίους η προσωπική συνέντευξη θα ήταν πρακτικά αδύνατη λόγω απόστασης, χρόνου κλπ. Γίνεται φανερό ότι πλεονεκτήματα της μεθόδου αποτελούν η προσβασιμότητα, η ταχύτητα και το μικρότερο κόστος. Ωστόσο υπάρχουν ζητήματα που θα πρέπει να προσεχθούν. Ένα ζήτημα είναι εκείνο της επαφής και της εμπιστοσύνης που δύσκολα αναπτύσσεται στην τηλεφωνική συνέντευξη ιδιαίτερα όταν το περιεχόμενο των ερωτήσεων είναι ευαίσθητο. Ο απρόσωπος χαρακτήρας της τηλεφωνικής συνέντευξης δημιουργεί επίσης προβλήματα σε θέματα συντονισμού και καταγραφής των απαντήσεων καθώς και σε ηθικά ζητήματα όπως η ανωνυμία, η εμπιστευτικότητα και βέβαια η ακεραιότητα και υπευθυνότητα του συνεντεύκτη. Για όλους αυτούς τους λόγους η μέθοδος είναι ενδεδειγμένη σε ειδικές περιπτώσεις (πχ λόγω απόστασης) και αφού έχει προηγηθεί μία πρώτη επαφή. Σε κάθε περίπτωση το δείγμα θα πρέπει να επιλέγεται από επικαιροποιημένες βάσεις δεδομένων.

ΧΡΗΣΗ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΠΗΓΩΝ

Κάποιοι ερευνητές προκειμένου να πετύχουν τους στόχους της έρευνας θεωρούν το ενδεχόμενο ανάλυσης ή χρήσης δεδομένων που έχουν συλλεχθεί για κάποιους άλλους σκοπούς. Τα δεδομένα αυτά ονομάζονται δευτερογενή δεδομένα και συνήθως τηρούνται σε αρχεία ή δημοσιεύσεις. Τα δευτερογενή δεδομένα μπορεί να είναι ποιοτικά ή ποσοτικά και χρησιμοποιούνται σε περιγραφικές έρευνες ή επεξηγηματικές. Διαφορετικοί ερευνητές έχουν ταξινομήσει τα δευτερογενή δεδομένα σε κατηγορίες όπως τα

❑ τεκμηριωμένα με έγγραφα δεδομένα όπου ανήκουν τα γραπτά υλικά (βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, αρχεία οργανισμών κλπ) και τα μή γραπτά υλικά όπως βιντεοσκοπημένες συζητήσεις, συνεντεύξεις κλπ

❑ πολλαπλές πηγές δεδομένων όπως κρατικές δημοσιεύσεις, κλαδικές στατιστικές κλπ

❑ έρευνες με δευτερογενή δεδομένα, οι οποίες αναφέρονται σε στοιχεία συλλεχθέντα από ερωτηματολόγια, όπως είναι οι συνεχείς κανονικές έρευνες (πχ κρατικές για τα νοικοκυριά), Ad hoc έρευνες και απογραφές.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟΥ

Με τη μέθοδο αυτή αποστέλλονται ταχυδρομικά στις μονάδες του δείγματος έντυπα ερωτηματολόγια, τα οποία αφού συμπληρωθούν επιστρέφονται με το ταχυδρομείο στον αρχικό αποστολέα. Στα πλεονεκτήματα της μεθόδου είναι:

- **Το χαμηλό κόστος**, αφού αυτό καλύπτει το κόστος των φακέλων και των γραμματοσήμων.
- **Η συντομία**, αφού ο χρόνος που απαιτείται για να φθάσει το ερωτηματολόγιο στις μονάδες του δείγματος είναι πολύ μικρός..
- **Η ανωνυμία**, αφού σε μεγάλο ποσοστό δεν απαιτείται ονοματεπώνυμο.
- **Η χρονική άνεση συμπλήρωσης**.
- **Η αποφυγή σφαλμάτων**, αφού μηδενίζονται τα σφάλματα που οφείλονται στην παρουσία του συνεντεύκτη.
- **Προσωπικές ερωτήσεις**, είναι οι ερωτήσεις που δεν απαντώνται με ευκολία στις προσωπικές συνεντεύξεις, είναι δυνατόν να απαντηθούν με περισσότερη ειλικρίνεια με τη μέθοδο του ταχυδρομείου.

Εκτός από τα προηγούμενα πλεονεκτήματα υπάρχουν συγκεκριμένα μειονεκτήματα και περιορισμοί που χαρακτηρίζουν τη μέθοδο και τα οποία είναι τα ακόλουθα:

- **Το χαμηλό ποσοστό των απαντήσεων.** Έχει παρατηρηθεί ότι ένα πολύ μικρό μέρος των ερωτηματολογίων επιστρέφονται στον αποστολέα και από αυτά κάποια δεν είναι συμπληρωμένα σε όλες τις απαντήσεις. Το ποσοστό απαντήσεων μπορεί να αυξηθεί με την προσεκτική σύνταξη ενημερωτικής επιστολής και τον κατάλληλο σχεδιασμό του ερωτηματολογίου. Δηλαδή τα ερωτηματολόγια θα πρέπει να είναι απλά, σύντομα και σαφή έτσι ώστε να μην δημιουργείται απροθυμία και δυσθυμία από τους αποδέκτες. Επίσης στις περισσότερες έρευνες εμπεριέχεται με τα ερωτηματολόγια απαντητικός φάκελος με πληρωμένο το τέλος αποστολής έτσι ώστε να διευκολύνεται η όλη διαδικασία.
- **Αδυναμία πρόσθετης πληροφόρησης,** που αφορά την αξιοπιστία του ερωτώμενου προσώπου.
- ***Τα τελευταία χρόνια η μέθοδος έχει αναπτυχθεί μέσω του διαδικτύου όπου με στοχευμένες ομάδες και διευθύνσεις προκύπτουν καλύτερα αποτελέσματα.***

ΧΡΗΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ

Με τα ερωτηματολόγια συλλέγονται δεδομένα ζητώντας από ανθρώπους να απαντήσουν σε ακριβώς το ίδιο σύνολο ερωτήσεων. Χρησιμοποιούνται συνήθως στα πλαίσια μιας ερευνητικής στρατηγικής προκειμένου να συλλεχθούν περιγραφικά και επεξηγηματικά δεδομένα για απόψεις, συμπεριφορές, χαρακτηριστικά, στάσεις κλπ. Μολονότι υπάρχουν διάφοροι ορισμοί χρησιμοποιούμε το ερωτηματολόγιο σαν ένα γενικό όρο που περιλαμβάνει τεχνικές συλλογής δεδομένων όπου κάθε ερωτώμενος απαντά στο ίδιο σύνολο ερωτήσεων με προκαθορισμένη σειρά. Περιλαμβάνει επομένως προσωπικές συνεντεύξεις, τηλεφωνικές και ερωτηματολόγια με την ταχυδρομική μέθοδο.

Πότε χρησιμοποιούνται ;

Έχει παρατηρηθεί ότι πολλοί άνθρωποι χρησιμοποιούν τα ερωτηματολόγια για συλλογή δεδομένων χωρίς να έχουν προηγουμένως θεωρήσει άλλες μεθόδους όπως δευτερογενείς πηγές πληροφοριών, άμεση παρατήρηση κλπ. Η υπόδειξη είναι ότι, πρέπει να θεωρούνται όλες οι μέθοδοι συλλογής δεδομένων και να επιλέγεται εκείνη που κρίνεται ως η πλέον κατάλληλη για τους σκοπούς και τις ερωτήσεις της έρευνας.

Τα ερωτηματολόγια χρησιμοποιούνται για περιγραφικές έρευνες και επεξηγηματικές δηλαδή για τη διερεύνηση χαρακτηριστικών, γνώμων, τη σχέση μεταξύ μεταβλητών και ιδιαίτερα όταν πρόκειται για τυποποιημένες ερωτήσεις οι οποίες μπορούν να ερμηνευθούν κατά τον ίδιο τρόπο από όλους τους ερωτώμενους.

ΤΥΠΟΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ

Οι κυριότεροι τύποι ερωτηματολογίων είναι το ταχυδρομικό, το τηλεφωνικό, προσωπική συνέντευξη, μέσω διαδικτύου και το άμεσης παράδοσης και παραλαβής. Η επιλογή του ερωτηματολογίου επηρεάζεται από μία σειρά παραγόντων που σχετίζονται με τους σκοπούς της έρευνας. Ειδικότερα παράγοντες μπορεί να είναι:

- **Η αξιοπιστία των απαντήσεων.** Έχει να κάνει με τη σημαντικότητα των απαντήσεων από συγκεκριμένους ανθρώπους. Η προσωπική συνέντευξη, τηλεφωνική, διαδίκτυο κλπ παρέχουν μεγαλύτερη αξιοπιστία.
- **Το μέγεθος του δείγματος.** Το μέγεθος που απαιτείται εξαρτάται από τους σκοπούς της έρευνας, το μέγεθος του πληθυσμού και την τεχνική που επιλέγεται.
- **Το μέγεθος του ερωτηματολογίου.** Μεγάλα και πιο σύνθετα ερωτηματολόγια μπορούν να χρησιμοποιηθούν στις προσωπικές συνεντεύξεις.
- **Χρόνος διαθέσιμος**
- **Χρηματοδότηση έρευνας**

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ

Η αξιοπιστία και εγκυρότητα των δεδομένων που συλλέγονται και ο ρυθμός ανταπόκρισης που επιτυγχάνεται εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το σχεδιασμό των ερωτήσεων, τη δομή του ερωτηματολογίου και την εφαρμογή του πιλοτικού τεστ. Όταν σχεδιάζονται οι επιμέρους ερωτήσεις οι ερευνητές πραγματοποιούν ένα από τα ακόλουθα:

- Υιοθετούν ερωτήσεις που έχουν χρησιμοποιηθεί σε άλλα ερωτηματολόγια.
- Προσαρμόζουν ερωτήσεις που έχουν χρησιμοποιηθεί σε άλλα ερωτηματολόγια
- Αναπτύσσουν τις δικές τους ερωτήσεις

Αρχικά θα πρέπει να θεωρήσετε τον τύπο των ερωτήσεων και τις λέξεις που θα χρησιμοποιηθούν και στη συνέχεια τη θέση που θα εμφανισθούν στο ερωτηματολόγιο. Σαφείς διατυπώσεις και κατανοητές λέξεις βελτιώνουν την εγκυρότητα του ερωτηματολογίου. Στα περισσότερα ερωτηματολόγια χρησιμοποιείται ένας συνδυασμός ανοικτών και κλειστών ερωτήσεων. Οι ανοικτές ερωτήσεις επιτρέπουν σε κάποιον να απαντήσει κατά το δικό του τρόπο. Οι κλειστές ερωτήσεις επιτρέπουν να επιλέξει κάποιος από ένα αριθμό εναλλακτικών.

Οι ερωτήσεις καταλόγου παρέχουν σε κάποιον τη δυνατότητα να απαντήσει από έναν κατάλογο επιλογών. Οι κατηγορικές ερωτήσεις παρέχουν τη δυνατότητα απάντησης σε κατηγορική κλίμακα. Τέλος οι ερωτήσεις κλίμακας χρησιμοποιούνται για συλλογή δεδομένων που αφορούν απόψεις, συμπεριφορές κλπ. Συνήθης κλίμακα είναι εκείνη του Likert η οποία χρησιμοποιεί πενταβάθμια κλίμακα με 1 = διαφωνώ και 5 = συμφωνώ.

ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Συνήθως τα δεδομένα εισάγονται για ανάλυση σε υπολογιστή οπότε χρειάζεται να κωδικοποιηθούν τα στοιχεία πριν την εισαγωγή. Για ποσοτικές ερωτήσεις οι πραγματικοί αριθμοί μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν κώδικες. Για άλλες ερωτήσεις θα χρειασθεί να εκπονηθεί ένα σχέδιο κωδικοποίησης.

ΦΟΡΜΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Όταν κατασκευάζεται το ερωτηματολόγιο θα πρέπει να δαπανηθεί κάποιος χρόνος για τη διάταξη και τη ροή των ερωτήσεων, τα οποία θα πρέπει να έχουν κάποια λογική προς τον ερωτώμενο. Χρήσιμες ερωτήσεις που μπορούν να συμπεριληφθούν για το σκοπό αυτό είναι οι λεγόμενες ερωτήσεις φίλτρου (διχοτομικές ερωτήσεις) ενώ θα πρέπει να αποφεύγονται οι αόριστες ερωτήσεις, οι ειδικής ορολογίας και εξεζητημένων φράσεων, οι καθοδηγητικές και οι προσωπικές ερωτήσεις.

ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Η εμφάνιση του ερωτηματολογίου θα πρέπει να είναι ελκυστική ώστε να ενθαρρύνει τον ερωτώμενο να το συμπληρώσει και να το επιστρέψει. Το μέγεθος του ερωτηματολογίου επηρεάζει το ρυθμό ανταπόκρισης. Το κατάλληλο μέγεθος εξαρτάται από τον πληθυσμό και τους σκοπούς της έρευνας. Όσο πιο ειδικός εμφανίζεται ο πληθυσμός και σχετικός με τους σκοπούς της έρευνας τόσο πιο μακροσκελές θα πρέπει να είναι το ερωτηματολόγιο. Μολονότι ο γενικός κανόνας υποδεικνύει ότι τα ερωτηματολόγια θα πρέπει να είναι όσο γίνεται πιο συνοπτικά, ωστόσο για αυτοδιαχειριζόμενα ερωτηματολόγια ένα καλό μέγεθος είναι 5 έως 8 Α4 σελίδες. Τηλεφωνικά ερωτηματολόγια μπορούν να διαρκούν το πολύ 10-15 λεπτά ενώ δομημένα ερωτηματολόγια μπορούν να διαρκούν στους δρόμους λίγα λεπτά και σε ένα άνετο περιβάλλον πολύ περισσότερο. Πρέπει ωστόσο να επισημανθεί ότι ακόμη και τα ερωτηματολόγια που σχεδιάζονται με σωστές προδιαγραφές δεν είναι βέβαιο ότι φθάνουν τα επιθυμητά όρια αποτελεσματικότητας. Για το λόγο αυτό διεξάγεται συνήθως ανιχνευτική δειγματοληπτική έρευνα (pilot survey) με σκοπό τη δοκιμή της καταλληλότητας και τη βελτίωση του ερωτηματολογίου.